Volum apărut cu sprijinul
Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului
şi Memoria Exilului Românesc

Cristian Preda este profesor de ştiinţe politice la Universitatea din Bucureşti. A publicat mai multe volume despre evoluţia gândirii politice româneşti, istoria liberalismului, sisteme electorale şi politica postcomunistă. A tradus, de asemenea, în română autori precum Benjamin Constant, François Guizot, Alexis de Tocqueville, Raymond Aron sau Pierre Manent. La Humanitas a coordonat colecţia „Polis", a publicat *Mic dicţionar de gândire politică liberală* (2004), *De ce aţipesc parlamentarii? Şi alte întrebări pestriţe despre politica românească* (2020, 2023), *Robul succesului. Viaţa politică a lui Victor Eftimiu sub şase constituţii* (2022) şi *Ideologii şi ideologi în România contemporană* (2025). Tot la Humanitas a coordonat volumele *Ce vrem de la preşedintele ţării? Ghid civic pentru alegătorii români* (2024) şi *Cum a rămas România fără preşedinte ales* (2025).

CRISTIAN PREDA

Bunicul meu de hârtie

Universul unui cizmar din secolul trecut

HUMANITAS

Cuprins

Prolog 7
Tataie, *a.k.a.* Boieraşu 11
Acţiunea operativă privind pe Nanu Ion şi alţii 22
Majuscule săpate în cartof sau cauciuc 56
Unghiul drept în Romanaţi 76
Agent biciclist la Odessa 91
Un cizmar care n-a ajuns preşedinte 123
Şcolar în vremea frigurilor palustre 152
Bunicul meu de hârtie 177
Epilog 183

Notă bibliografică şi mulţumiri 185

„*Une biographie ne vaut que si elle donne lieu à des comparaisons entre individus: l'étude de la neige humaine doit révéler à la fois la force d'entraînement de l'avalanche et la délicatesse irréductible du flocon.*“ —Ivan Jablonka

Prolog

Pe 10 noiembrie 1978, pe locul 1 în topul muzical american se afla melodia *MacArthur Park*, interpretată de Donna Summer, în vreme ce în topul britanic domina *Summer Nights*, cântată de John Travolta şi Olivia Newton-John, care servise drept coloană sonoră în filmul *Grease*. În ziarele din Franţa, pe prima pagină puteai vedea fotografia cargoului *Hai Hong*, plin până la refuz cu aşa-numiţii „*boat people*“, adică vietnamezii care fugeau de regimul comunist după ce americanii se retrăseseră din ţara lor. În Italia, *Corriere dello Sport* anunţa meciul de a doua zi dintre Lazio şi Cesena, precizând că biletele costau 1.000 de lire, iar pentru *ragazzi* – doar 500. Toate gazetele din lume menţionau că boxerul Larry Holmes îşi apărase titlul de campion mondial la categoria grea făcându-l KO, în repriza a şaptea, pe Alfredo Evangelista, dar şi că Israelul s-a retras de la negocierile de pace organizate la două luni după ce preşedintele egiptean Anwar al-Sadat şi premierul israelian Menachem Begin semnaseră, cu medierea lui Jimmy Carter, Acordul istoric de la Camp David.

Cine caută pe Google ce s-a petrecut pe 10 noiembrie 1978 în România află că era zi de post pentru Sfântul

Cuvios Mucenic Visarion de la Lainici şi pentru Sfinţii Apostoli Rodion, Olimp, Erast, Sosipatru şi Cuart, că, tot atunci, Ceauşescu promulga o lege din 15 aprilie 1976 pentru adoptarea „Programului naţional pentru conservarea şi dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976–2010“, dar şi că la Ploieşti se năştea Sebastian Ghiţă, una dintre figurile controversate ale tranziţiei. Dacă te uiţi în colecţiile de presă, afli lucruri mult mai interesante. *Scânteia* scria pe larg despre convorbirile preşedintelui român cu omologul său austriac Rudolf Kirchschläger, venit în ţara noastră pentru trei zile. Publicul mai putea citi că judeţul Arad îndeplinise deja planul pe trei ani al cincinalului, că era în plină desfăşurare o campanie de colectare a deşeurilor ce ar fi făcut ca, în anul următor, 42% din necesarul materiei prime pentru producţia de oţel să poată fi asigurat valorificând fierul vechi, că apăruse a treia ediţie a unui *Dicţionar de neologisme*, întocmit de Florin Marcu şi de Constant Maneca, dar şi că seara putea fi văzut la televizor, în premieră, filmul turcesc *Podul peste râul roşu*, cu Yilmaz Güney şi Kadir Savun. La rubrica de fapt divers, erau relatate un furt de cai petrecut în Lancrăm şi fuga de acasă a unui adolescent din Câmpulung Moldovenesc, căruia taică-su îi ceruse să se lase de fumat, alături de o reclamă la vizitarea rezervaţiei Fântâniţa de la Murfatlar, unde se puteau vedea „liane verzi ce escaladează copacii şi petale liliachii şi gingaşe ale şofranului de toamnă“. Pe ultima sa pagină, organul Comitetului Central al Partidului Comunist Român explica, în două articolaşe care citau publicaţiile germane *Der Spiegel* şi *Stern*, că milioane de oameni suferă de foame din pricina cruzimii capitalismului şi că ei ar fi putut să fie salvaţi cu „sumele cheltuite anual în SUA pentru întreţinerea câinilor“.

Ziarul-soră *România liberă* acorda, în acea zi, la fel de mult spaţiu atât vizitei lui Kirchschläger, precum şi campaniei pentru colectarea deşeurilor de fier, avertizând că acestea nu trebuie irosite, întrucât „fiecare bucată de metal conţine, pe lângă minereu, atât energie, cât şi muncă". Erau şi diferenţe între cele două publicaţii oficiale. De pildă, al doilea mare cotidian al RSR cerea urgentarea recoltării porumbului, anunţa bugetul pentru cultură din 1979, ce urma să ajungă la 67 de milioane de lei, cu 17 mai multe ca-n 1975, în acelaşi număr fiind publicate o cronică plastică semnată de criticul Dan Grigorescu şi un anunţ de la Publicom, agenţia de publicitate pentru comerţ exterior, care invita specialiştii să viziteze expoziţia „Azbest '78", deschisă la Sala Palatului. Prognoza meteo indica temperaturi maxime între 2 şi 12 grade, cu ceaţă frecventă şi, izolat, cu burniţă. Vremea era subiect şi al unei notiţe din rubrica „Zigzag", a lui Petre Mihai Băcanu, care critica o patiserie din piaţa bucureşteană Chibrit, fiindcă vindea merdenele obligându-i pe clienţi să străbată un labirint de lăzi de băuturi răcoritoare, înghesuite în spaţiul strâmt al magazinului, şi silindu-i astfel să mănânce foitajele cu brânză în frig, pe trotuar. În fine, din rubrica sportivă se putea afla că echipa de volei Steaua învinsese, cu o zi înainte, selecţionata Armatei din Grecia, iar tenismenul Ilie Năstase trecuse, în primul tur al turneului de la Stockholm, de americanul John Sadri, cu 6–4, 7–6.

Pentru mine şi familia mea, 10 noiembrie 1978 a fost ziua în care a murit bunicul.

Tataie, *a.k.a.* Boieraşu

Eu îi ziceam tataie. Târziu aveam să aflu că, în unele locuri, cuvântul acesta e folosit ca să-ţi numeşti nu doar bunicul, ci şi tatăl, socrul sau – cum se întâmplă azi frecvent, deşi, mai curând, cu sens peiorativ – un bătrân oarecare. În vremea când am conştientizat că există, tataie era singurul bunic. Ceilalţi trei muriseră.

Prima amintire cu el e îngropată foarte adânc, undeva într-o prăpastie a memoriei. Sau, ca s-o exprim mai prozaic, fiindcă aveam, probabil, patru sau cinci ani, mă văd, împreună cu el, în sufrageria apartamentului familiei noastre din Berceni. Trei camere decomandate, în blocul F13 din Aleea Covasna nr. 8. Tataie tocmai a ajuns la fiică-sa, cu o plasă de sfoară în care a adus gutui pentru cei doi nepoţi, e îmbrăcat într-un costum maro, cu firave dungi albe, şi e puţin adus de spate. Va dormi în sufragerie, pe canapea. Asta i se spune de îndată ce ajunge la noi. Îl văd apoi ieşind pe balcon şi uitându-se la blocurile din jur, care fac un careu perfect. Nu-i plac. „Cum să trăieşti aşa, la etaj, taicule, cu atâta beton?“ ne întreabă el, fără să aştepte un răspuns. Locuiam la etajul doi, dar se mira de parcă privea lumea din vârful unui zgârie-nori newyorkez. „Hai, că, date

fiind condiţiile, vă iau cu mine“, ne spune el, mie şi lui Gabi, frate-meu, „să mai alergaţi şi voi prin curte, să daţi de mâncare la porc, să fugiţi după găini. Eh, ce ziceţi?“. „Când plecăm, tataie?“ Mă aud încă punând întrebarea asta, cât de repede puteam, de fiecare dată când el poposea la etajul doi, în blocul ăsta nenorocit de la marginea Bucureştiului socialist. Nu stătea mai mult de o zi sau două, căci venea, de fapt, doar ca să ne ia de pe capul părinţilor, ocupaţi cu slujbele lor de ingineri şi mulţumiţi că ne pot trimite pentru câteva zile la „aer curat“, la ţară. De acolo venea tataie.

Plecarea spre destinaţie era o poveste. E puţin spus că bunicul era foarte prudent. Ne scotea pe uşă cu cinci-şase ore înainte de momentul când trebuia să urcăm în tren. Luam un troleibuz de pe Bulevardul Metalurgiei, apoi, ajunşi pe Şoseaua Olteniţei, un tramvai. Urcam mereu la clasa a doua. „Asta e de noi, e mai liber ca la a-ntâia“, zicea tataie, sobru, cu un aer de cunoscător, înainte de a cere taxatoarei bilet. Doar pentru el. „Ei sunt prea mici“, ţinea să explice bunicul, punându-ne câte o mână pe creştet şi completând gestul tandru cu precizarea: „N-au nici un franc în buzunar“. Călătoria dura vreo 45-50 de minute. Ajunşi la Gara de Nord, ne aşezam la coadă. Ca să luăm bilet pentru trenul stabilit de el din vreme, chiar dacă mai pleca unul înainte. „Pentru treişpedouăşcinci am venit, cu treişpedouăşcinci plecăm. Staţi aci pe valiză.“ Stăteam, ce să facem, cât se ducea dumnealui de la casa de bilete la birtul gării, de unde venea totuşi foarte repede. În tren, ne prezenta călătorilor. „Sunt ai lu’ fii-mea, e ingineră aci, în capitală“, se mândrea el cu noi, şi mai ales cu fata lui cea mare. „Îi iau la ţară, să mănânce şi ei un ou proaspăt de găină“, adăuga, pe un ton care azi ar părea ecologist. Coboram la Caracal. Ca să aşteptăm motorul. Aşa i se spunea

trenului local, care ne ducea, după opriri la staţia Romula şi la halta Fălcoiu, în locul mult visat, satul Vlăduleni din comuna Osica de Sus.

Vacanţa asta era, încă de atunci, paradisiacă. Să mergi în grădină, ca să culegi roşii, pe la 8-9 dimineaţa; să alergi după o minge dintr-un capăt în altul al curţii de pământ; să mănânci la prânz la masa joasă, în jurul căreia erau aşezate scaune ca pentru pitici, ocupate şi de noi, copiii, dar şi de adulţi, inclusiv unii gârboviţi; să dai pe seară mâncare porcului flămând, tolănit în cocina lui imundă şi guiţând de nerăbdare să înfulece resturile care ajungeau la el; să stai la poartă, ca să vezi cine mai trece pe drum, la ceas de seară; să duci iarna lemne din curte în casă pentru a face focul cât să ţină toată noaptea; să vezi pâinea scoasă din ţest şi s-o rupi în două cu puterile tale de copilandru; să te speli nu în cadă, ca-n decadentul Berceni bucureştean, ci în lighean, cu apă turnată din ibric; să foloseşti în cabina de toaletă, fabricată din şipci de lemn, ziarul *Scânteia*, sosit cu o zi-două înainte; să tragi clopotele bisericii şi să fugi râzând în hohote, crezând că nu te-a văzut nimeni – toate erau atât de diferite de experienţa de acasă, încât am avut impresia că descopăr, apoi că redescopăr o lume aproape mitică, fiindcă nu era de beton, ci de lemn, de pământ şi de ceruri.

Ajuns acolo, am aflat că bunicului i se spunea, de fapt, Boierașu. Şi am fost învăţat că, atunci când cineva mă întreabă, pe uliţă, indiferent dacă sunt singur sau însoţit, „al cui eşti?“, trebuie să răspund: „Al lui Ileana a lu’ Boierașu“. Deşi o chema Elisabeta, pe mama toată lumea o ştia de Ileana, iar cum cei din sat erau la curent că plecase de acolo, pentru a confirma identitatea, era musai ca, la întrebarea următoare: „Ileana de la Bucureşti?“, să răspund scurt: „Da, ea, Ileana de la Bucureşti“. Aşa am tot repetat

în cei opt-zece ani în care mi-am petrecut vacanţele în satul din fostul judeţ Romanaţi, cu tataie sau, după moartea lui, doar cu verii mei din partea mamei şi cu sora ei, Mariana. Porecla Boieraşu suna mai mult decât onorabil. Altele, auzite atunci sau mai târziu, nu păreau deloc aşa. Mai toţi sătenii erau încă identificaţi cu ajutorul unui supranume, iar trimiterea se făcea folosind particula „a lui" sau „al lui" Puie, Foaie, Căcărează, Tăgârţă, Cipic, Mucică, Davai, Coaie, Sifonaru, Caca, Mustăciosu, Fai sau Buznă. Şi la noi în familie erau nişte nume stranii. De pildă, o mătuşă, sora bunică-mii, era strigată China sau, alintată, Chinica. Am crezut că e tot o poreclă, aşa că, atunci când am văzut-o prima dată, m-am mirat că nu avea ochii oblici, cum ni-i reprezentam noi, copiii din RSR, pe tovarăşii şi pe tovarăşele din Republica Populară Chineză, şi nu am priceput de ce naşii o botezaseră totuşi aşa.

Dar care era motivul pentru care bunicului i se zicea Boieraşu? Multă vreme, n-am întrebat şi am fost convins că avusese, ca orice boier, pământuri, case mari, vite şi altele şi că le pierduse, cum se mai întâmpla în poveşti, rămânând doar cu particula (aproape) nobiliară. Speram, vasăzică, să fiu de viţă nobilă. Da' de unde! Tataia a devenit Boieraşu în tinereţe, după ce s-a întors de la Bucureşti, unde făcuse ucenicie la un cizmar. Cum se molipsise de moda din capitală şi nu mai purta iţari, cineva care l-a văzut pe uliţă – mătuşa mea spune că ar fi fost vorba despre o moaşă, pe nume Dragomirescu – i-a zis că arată ca un tânăr boier. A rămas toată viaţa cizmar, dar cu o poreclă ce părea un rang generic din arhondologie. Sau poate că era vorba despre acel sens al boieriei pomenit de Adrian Oprescu, născut la rândul său în Romanaţi, care spunea despre bunicii lui că „s-au născut cu boieria în ei", întrucât, deşi erau învăţători în Cezieni, comună aflată la

câțiva kilometri de Vlăduleni, vădeau „inteligență, ținută, generozitate, cinste“, calități care nu depind, observa el, de o clasă socială, ci de un mod de a te purta cu ceilalți oameni care îți aduce respectul lor.

Bunicul meu lucra într-o cămăruță de sub un șopron, dar și în odaia de la stradă din casa-vagon, căreia – după moartea lui – i s-a spus „camera din față“. În atelier, mirosea a prenadez, iar pe jos se aflau, împrăștiate, calapoade, perechi de sandale, cizme sau pantofi de lac, piei, cutii cu cuie și tot felul de alte scule. Boieraşu repara, adică punea pingele și flecuri, dar făcea și încălțări noi. Nu puteam rămâne prea mult lângă el. „Miroase rău, măi, băiete“, zicea tataie, trăgând de o bucată de piele sau scoțând un cuișor din colțul gurii, ca să-l bată, cu mișcări repezi, într-un toc, după care urma un îndemn: „Mai du-te și tu pe la unchi-tău Stelică, la Regie!“ Asta era prescurtarea pentru fosta Regie a tutunului, ajunsă pe mâna comuniștilor. Mă duceam unde mă trimitea, bucuros că unchiul, contabil de meserie, îmi dădea voie să apăs clapele unei mașini de dactilografiat și, mai ales, să urc în șaua bicicletei lui uriașe și să mă plimb pe aleile dintre depozitele de acolo. De zidurile lor erau agățate șiruri nesfârșite de tutun pus la uscat, pe care le puteai vedea, de altfel, în tot satul, căci casele erau împodobite cu asemenea salbe ce păreau, în sărăcia din jur, un soi de bijuterii.

Când nu mă îndemna să-mi văd unchiul, care era fratele bunicii, tataie mă trimitea la heleșteu sau „în vale“, două destinații aflate un pic mai departe, adică la vreo 15-20 de minute de mers pe jos. Ca să ajung la heleșteu, trebuia să traversez șoseaua care leagă Caracal de Piatra-Olt și Slatina. În anii ’70, mașinile erau foarte rare, dar tuturor celor din jur le era frică de vreun accident. Mi se tot spunea „vezi cum treci strada!“, ceea ce-mi amintea de